DIMITRIE CANTEMIR

DOMNUL MOLDOVEI

TRADUS DIN RUSESTE

DE

VICTOR C. GERVESCU.

BUCURESCI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL" S-sor I. ST. RASIDESCU
16, STRADA DÓMNEĬ, 16
1902.

DIMITRIE CANTEMIR

DOMNUL MOLDOVEI

TRADUS DIN RUSESTE

DE

VICTOR C. GERVESCU.

BUCURESCI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL" S-sor I. ST. RASIDESCU
16, STRADA DÓMNEĬ, 16
1902.

5.710.

PRINȚUL
DIMITRIE CONSTANTINOVICI CANTEMIR
GOSPODARUL MOLDOVEĬ, ÎN URMĂ CONSILIER DE STAT ȘI SENATOR.

PRINŢUL CANTEMIR
ANTIOH
Ambasadorul Rusieĭ la Paris.

Inchin acéstă mică încercare spre semn de adânc respect și recunoscință, mult veneratei Dómne

Alexandrina Ruset Roznovanu,

născută

Câmpineanu,

vrednica urmașă a familiei acestui mare Domn al Moldovei.

PRECUVÎNTARE

Acéstă scurtă biografie a Domnuluĭ Moldoveĭ Dimitrie Cantemir, am extras'o și tradus'o cuvînt cu cuvînt din marea lucrare istorică întitulată: „Faptele celebrilor Generalĭ și Miniștri carĭ aŭ servit în timpul Impĕrăţieĭ Impĕratuluĭ Petru cel Mare", (Deiàniea znamenìtîh Polcovòdțev i Minìstrov slujìvșih o Țàrstvovanie Gosudàrea Imperàtora Petrà Velìcago), scrisă de Dimitrie Bantîș-Kamenski. Moskva, 23 Ianuarie 1812.

Autorul acesteĭ cărțĭ, în întroducerea sa spune, că faptele renumiților generalĭ și miniștri aĭ Mareluĭ Împĕrat, descrise de dînsul, cuprinde în sine numaĭ viéța curtizanilor și în mare parte a favoriților Luĭ, carĭ ocupaŭ pe acel timp, locurile cele maĭ de frunte în Împĕrăția ruséscă. Iar scopul ce urmăresce dînsul în acéstă lucrare, este folosul cel mare ce ar putea trage compatrioțiĭ sĕĭ din lectura acesteĭ cărțĭ. Într'însa noĭ găsim descrise virtuțile și faptele mărețe ale marilor bărbațĭ de stat, de pe timpul luĭ Petru cel Mare, împreună cu neajunsurile și greșelile lor. Pe lângă tóte acestea, noĭ întâlnim și portretele fie-căruia din aceștĭ ómenĭ iluștri, luate după original.

Dacă pentru Ruși, viața și faptele Domnului Moldoveĭ Dimitrie Cantemir, presintă o așa de mare însemnătate, cu atât maĭ mult pentru noĭ Româniĭ, o asemenea istorisire a vieții luĭ, credem că ne este de mare preț, de óre-ce este vorba de un Domn al nostru pământean, a căruĭ sórtă nemilósă l'a răpit pentru tot-deauna din țéra luĭ iubită, pentru a contribui în urmă la gloria uneĭ marĭ Împĕrățiĭ. De aceea, scopul ce 'l urmărim prin acéstă traducere, este, ca să dăm la ivélă viéța și faptele acestuĭ Domn, care împreună adunate cu cunoscințele ce ne daŭ Letopisețele țěriĭ nóstre și diferitele documente istorice, să putem dobândi o idee complectă despre acest ilustru Domn al Moldoveĭ.

În alcătuirea lucrăriĭ de față, ne-am folosit de multe lămuririĭ de un mare folos, dobândite din partea Dómneĭ Alexandrina Ruset Roznovanu născută Câmpineanu. Acele lămuriri, precum și altele aflate de noĭ, din isvóre sigure, le-am trecut în notițe sub text și pórtă numele traducătoruluĭ. Pe lângă acésta, la sfârșitul biografieĭ traduse de noĭ, am adăugat „schița neamuluĭ Cantemirescilor“, care, după cum se va vedea la sfîrșitul biografieĭ, merită cea maĭ mare atențiune a cititoruluĭ, doritor de a afla sórta acesteĭ mărețe familiĭ de Gospodarĭ moldovenĭ, de la obârșia eĭ și până în timpul de față.

Traducătorul.

Roznov, 1901, Octombre 27.

PRINȚUL

DIMITRIE CONSTANTINOVICI CANTEMIR (1).

Prințul Cantemir, cel maĭ învĕțat bărbat în Rusia pe timpul luĭ Petru-cel-Mare, fiind favoritul luĭ, merită a ocupa un loc printre persónele carĭ stăteaŭ împrejurul acestuĭ Impĕrat.

(1) După un celebru scriitor rus, nĕmul Cantemirescilor se trage dintr'un Han tătăresc, botezat şi emigrat în Moldova la 1540. In anul 1629, doĭ Prințĭ Cantemirescĭ aŭ fost făcuțĭ prizonierĭ de către Bogdan Hmelnițki, hatmanul căzăcesc, într'o bătălie ce a avut cu Vlahiĭ şi cu Unguriĭ. Prințul A. B. Lobanow-Rostovski: «Rùskaïa rodoslòvnaïa knìga»; a 2-a ediție (1895), tom. I, pag. 233—235. Pe lângă tóte acestea, în cartea intitulată «La grande Encyclopédie», vol. 9, pag. 109, găsim între altele următórele: «Cantemir — Numele uneĭ ilustre familiĭ românescĭ de origină tătărĕscă, se trage din *Khanul Murza Kandemir,* care a dat maĭ multe personaje celebre: Constantin Cantemir, Gospodarul Moldoveĭ († 1693) fiul luĭ Teodor Cantemir ucis de tătarĭ; Antioh Cantemir, Gospodarul Moldoveĭ (1695—1710) fiul luĭ Constantin Cantemir; Dimitrie Cantemir, Gospodarul Moldoveĭ (1710), al doilea fiŭ al luĭ Constantin Cantemir». De sigur cu timpul, conform legilor de evoluțiune al limbilor, *d* s'a muiat şi s'a transformat în *t,* ast-fel că pe urmă s'a dobindit *Cantemir.* Dacă analizăm cuvîntul *Cantemir,* vedem că e format din alte 2 cuvinte cu totul deosebite unul de altul: *Can, Khan* saŭ *Han* era un titlu princiar al tuturor principilor tătarĭ din Crimeea, iar *Demir* probabil *Timur,* maĭ pe urmă îndulcinduse în *Timir* era numele Hanuluĭ tătăresc din care se trăgea khanul Murza, al căruĭ urmaş a emigrat în Moldova la anul 1540.—*Traducătorul.*

El s'a născut la anul 1663 în Iașĭ. Tatăl sĕŭ, prințul Constantin Teodorovicĭ Cantemir, fusese renumit în multe răsbóie cu Poloniĭ, Suedeziĭ, Cazaciĭ, Turciĭ și Tătariĭ. Cea d'întâiŭ educațiune a mințiĭ și a inimeĭ tînĕruluĭ prinț Dimitrie Cantemir, era datorită mameĭ sale (1) „o femeie, cum dicea el singur, ilustră nu numaĭ prin înțelepciunea și căsnicia eĭ, dar și prin cunoscințele sale sciințifice".

In anul 1684, prințul Constantin Cantemir, ca drept rĕsplată pentru însemnatele serviciĭ ce a arătat Porțiĭ Otomane, a fost înălțat la demnitatea de Gospodar al Moldoveĭ, și după o domnie înțeléptă de 9 anĭ, a încetat din viéță într'o adîncă bătrînețe.

Pe când trăia încă tatăl sĕŭ, Prințul Dimitrie Constantinovicĭ s'a aflat 4 anĭ zălog la Constantinopol. Fiind înlocuit cu fratele sĕŭ, Prințul Antioh, el s'a întors la Iașĭ in anul 1691, unde printr'o alegere unanimă, a fost proclamat, în urmă, urmaș al Prințuluĭ Constantin și uns la domnie de doĭ Patriarchĭ.

De și meritele reposatuluĭ Cantemir, virtuțile fiuluĭ sĕŭ și stăruitórele rugăciunĭ ale poporuluĭ, meritaŭ óre-care considerațiune din partea suveranuluĭ musulman, totușĭ aurul învinse tóte acestea, și Duca a fost numit Gospodar al Moldoveĭ, în locul Prințuluĭ Dimitrie.

Fiind amărît de nedreptatea luĭ Ahmet al III-lea, Cantemir a plecat cu fratele sĕŭ, Prințul Antioh,

---

(1) Prințul Constantin Teodorovicĭ Cantemir era căsătorit cu o rudă de aprópe a Gospodarilor moldovenĭ, prințiĭ Duca și Dabija, Ana Teodorovna Bantîșev. Autorul.

Asupra soțiilor Prințuluĭ Constantin Teodorovicĭ Cantemir, a se vedea lămurirĭ complecte la urmă în «schița neamuluĭ Cantemirescilor».—*Traducătorul.*

la Constantinopol, unde Gospodarii rĕsturnaţi de pe scaunul domniei precum și fiii lor, își aveaŭ de obiceiŭ locuința. Acolo, Prințul Dimitrie, a sciut în scurt timp să-și atragă chiar respectul miniștrilor. Imensele cunoscințĭ în limba persană, arăbéscă și turcéscă, deosebita voioșie ce arăta în fapte și în convorbirĭ, i-a atras iubirea tuturor societăților, cărora el le servia de podóbă. In curând rușinósa invidie a început să-și verse tot rĕul sĕŭ.

Gospodarul valah Brâncovénu, neîmpĕcatul dușman al Cantemirescilor, s'a încercat prin mijlocirea multor dărurĭ, ca Prințul Dimitrie să fie alungat, dar un pașă mărinimos i-a luat apĕrarea, și Cantemir, după o scurtă lipsă, a apărut în fața Curţiĭ cu o maĭ mare strălucire de cât maĭ înainte (1).

(1) Iată cu ce năpăstuia Brâncovénu la Pórtă pe Dimitrie Cantemir: Când a fost numit Domn al Moldoveĭ Antioh, şi Dimitrie, fratele luĭ maĭ mic a plecat la Constantinopol zălog, Brâncovénu ḑicea că n'ar fi fost Dimitrie al doilea fiŭ al luĭ Constantin Cantemir, ci un alt tîner pus sub acest nume, numaĭ ca să amăgéscă pe Turci, şi cu chipul acesta să scótă din mânile lor pe drept fiul sĕŭ Antioh, ca să'l pună pe scaunul Moldoveĭ. Brâncovénu pismuia pe Dimitrie Cantemir, din pricină că acesta căuta să-l dea jos de pe tronul Valahieĭ (Ţĕriĭ Românescĭ). («Viéţa luĭ Dimitrie Cantemir, Domnul Moldoveĭ» cuprinsă în autobiografia ce se află aşezată la începutul «Istorieĭ împĕrăţieĭ Otomane» scrisă tot de dînsul» şi extrasă de traducĕtorul acesteĭ din urmă cărţi în limba englezéscă, folosindu-se tot odată de izvodul luat de la Antioh fiu acestuĭ Domn, şi de la Baer profesorul Petersburguluĭ, la anul 1734. Maĭ târḑiŭ acéstă istorisire a vieţiĭ luĭ Dimitrie Cantemir, a fost tradusă din englezesce în nemţesce de către Berthaĭmer Şmid la anul 1745, iar la anul 1769, fu alipită la «Scrisórea Moldoveĭ». Din nemţesce s'a tradus amândouĕ scrierile în românesce la anul 1806, adică, atât «Viéţa luĭ Dimitrie Cantemir», cât şi «Scrisórea Moldoveĭ de Dimitrie Cantemir, Domnul eĭ». Asupra chipuluĭ cum aŭ fost traduse şi tipărite a se vedea maĭ la urmă).—*Traducătorul*

În anul 1700, Antioh, fratele maĭ mare al Prinţuluĭ Dimitrie, a fost înălţat la domnia Moldoveĭ, însă după o cârmuire de cincĭ anĭ, a fost lipsit de acéstă onóre din cauza uneltirilor luĭ Brâncovénu. In tot timpul acesta, Prinţul Dimitrie a conlucrat cu fratele sĕŭ, iar după mazilirea luĭ, l'a urmat în Constantinopol, unde a apărut şi soţia sa, Prinţesa Casandra, fiica Prinţuluĭ valah Cantacuzin (1), ce se trăgea din némul Împĕraţilor grecescĭ.

Întorcêndu-se la Ţarigrad, Prinţul Dimitrie 'şĭ puse tóte silinţele pentru a căpeta sciinţa obiceiurilor musulmane. În curînd persecutorul sĕŭ Brâncovénu, cădu în bănuială înaintea Porţiĭ, şi Cantemir imediat fu proclamat de Gospodar al Moldoveĭ (2). Ast-fel virtutea birui rĕutatea lumeĭ.

Acésta s'a intîmplat pe la sfîrşitul anuluĭ 1710, când Pórta otomană se pregătia să intre în luptă cu Rusia. N'a apucat Prinţul Dimitrie să ajungă în oraşul sĕŭ de reşedinţă, Iaşi, când iată că se pomenesce cu porunca de a construi un pod peste Dunăre pentru armatele turcescĭ, şi să trimétă fără nicĭ o întârdiere obicînuitele darurĭ Sultanuluĭ şi Mareluĭ Vizir, în dauna cuvîntuluĭ dat de a le nu maĭ cere. O faptă aşa de nedréptă., maĭ mult de cât acésta, lupta care ameninţa pe un popor de aceiaşĭ

(1) Cea d'întâiŭ soţie a Prinţuluĭ Dimitrie Cantemir fu Casandra fiica luĭ Şerban Cantacuzin, Domn al Ţeriĭ-Românescĭ «Viéţa luĭ Dimitrie Cantemir Domnul Moldoveĭ».—*Traducătorul.*

(2) Înaintea luĭ Dimitrie Cantemir a fost domn Nicolae Mavrocordat. Dimitrie a fost trimes de Turcĭ ca Domn-al Moldoveĭ ca un om de încredere şi iscusit în ale răsboiuluĭ, şi de care Pórta voia să se foloséscă în rĕsboiul declarat Rusieĭ. «Viéţa luĭ Dimitrie Cantemir Domnul Moldoveĭ». — *Traducătorul.*

credință, aŭ însuflat Prințuluĭ Dimitrie gândul de a arunca dupĕ Moldovenĭ jugul purtat. El s'a îndreptat cu rugăciune către autocratul rus, ca să priméscă Moldova sub protecția sa, pentru care lucru Petru a încheiat cu Cantemir următorul tractat (1): *a)* Moldova să fie veșnic sub protecțiunea și supunerea împĕrăţieĭ rusescĭ: *b)* Prinţul Dimitrie, boeriĭ și toțĭ demnitariĭ luĭ, sunt datorĭ de a face jurămînt de credință Împĕratuluĭ și urmașilor luĭ; *c)* Prințul trebue să lucreze cu Rușiĭ în contra Turcilor și să ajute de asemenea Împĕratuluĭ cu sfaturile sale; *d)* Tot el, Prințul Dimitrie și urmașiĭ luĭ pe linia bărbătéscă, să cârmuiască tot-deauna principatul Moldoveĭ; *e*) Este oprit alteĭ case de a stăpâni Moldova până la stingerea némuluĭ Cantemirescilor; *f)* Ordinea stabilită în Moldova, relativ la cârmuirea internă, rĕmâne ca maĭ înainte; *g)* După încheierea păciĭ cu Turcia, Moldova trebue să rĕmână pentru tot-deauna sub protecțiunea și apĕrarea statuluĭ rus; *h)* In caz când Pórta nu s'ar învoi, Prințul să aibă adăpost în Rusia, unde luĭ și urmașilor sĕĭ se vor da moșiĭ, proporționale cu pămînturile lor din Moldova, de asemenea o léfă convenabilă și casă în Moskova.

Cantemir nu și-a călcat jurămîntul: el a început să însciințeze pe Împĕrat despre întreprinderile Divanuluĭ, a poruncit să mérgă încet cu lucrarea poduluĭ peste Dunăre, și conjura pe Petru ca să intre

(1) Acest tractat a fost iscălit de împĕrat în oraşul Slutk, 13 Aprilie anul 1711, iar în luna luĭ Iunie a fost întărit în Iaşĭ prin jurămîntul Prinţuluĭ Dimitrie.

maĭ repede cu óstea în Moldova. Din nefericire, suveranul rus, neîncercând încă pe Prinţul Dimitrie, s'a îndoit asupra credinţeĭ luĭ, şi din contră, a dat ascultare glasuluĭ înşelător al Gospodaruluĭ valah Brâncovénu. Acest om viclén, maĭ înainte fusese credincios Rusieĭ, maĭ pe urmă însă, după cum trebuia să ne aşteptăm, pentru ca să persecute pe Cantemir, din noŭ s'a întors în partea Turcieĭ, şi pe când încunosciinţa în taină pe de o parte Divanul despre tóte relaţiunile Prinţuluĭ Dimitrie cu Petru, pe de altă parte arăta o falşă sîrguinţă faţă de Împĕrat, sfătuindu-l ca să se păzéscă de Cantemir, care numaĭ cu numele era creştin, dar cu fapta era turc. Şi ast-fel tóte stăruinţele Prinţuluĭ Dimitrie în privinţa intrăriĭ ósteĭ rusescĭ în ţara luĭ, aŭ rĕmas zadarnice, până la terminarea poduluĭ de peste Dunărea.

În cele din urmă ḑile ale luneĭ Maiŭ, Ruşiĭ s'aŭ apropiat în sfîrşit de Moldova, şi aŭ ocupat oraşul vamal de pe graniţă, Soroca. Atuncĭ s'a dovedit buna credinţă a luĭ Cantemir, care cât pe aci era să fie ucis de Turcĭ, dacă, Feldmareşalul Graful Şeremetev, nu i-ar fi trimes în grabă un detaşament de treĭ miĭ de ómenĭ, sub comanda brigadiruluĭ Cropotov şi ḑece miĭ de ruble. Imediat aŭ apărut publicaţiile luĭ Cantemir, în care, descriind necredinţa şi siluirea Curţiĭ turcescĭ, ordona supuşilor sĕĭ, să se supună Împĕratuluĭ ortodox, şi să se ridice, în numele luĭ Christos, în contra vrăjmaşilor.

La 23 Iunie, Petru-cel-Mare a intrat în Iaşĭ, unde Cantemir, împreună cu boeriĭ sĕĭ, i-a făcut un jurămînt de credinţă solemn în ḑiua de Petru şi Pavel.

În zadar autocratul rus a așteptat 3 ḑile și 3 nopțĭ în acest oraș, proviziile de hrană făgăduite de viclénul Brâncovénu. Ba ceva maĭ mult, pe când șiretul sol al acestuĭ Domn ocupa pe Petru numaĭ cu hiritisirile ceremoniale, poziţiunea óstei rusescĭ, care avea nevoe de proviziĭ, din ce în ce era maĭ grea, maĭ ales că spre culmea nefericireĭ, lăcustele distrusese tótă pâinea în Moldova.

Fómetea amenințătóre descoperi luĭ Petru réua credință a luĭ Brâncovénu, însă era prea târḑiŭ. Turciĭ deja trecuse podul de peste Dunăre și răpede înconjurase pe Rușĭ la Prut (1). E cunoscut lumiĭ întregĭ eroimul luĭ Petru în acéstă întâmplare, prezența de spirit a Ecaterineĭ și neînspăimîntatele vitejiĭ ale Rușilor. Petru, convins de lăcrămile soțieĭ sale, propuse pace Viziruluĭ, dar chiar și în cazul acesta a probat mărirea sufletuluĭ sĕŭ. „Maĭ bine cedez Turcilor, ḑicea el, tot pămîntul ce se întinde până la Kursk (2), decât să predaŭ Prinţul, care a jertfit tótă vrednicia sa pentru mine; ceea ce să perde prin arme, prin arme se și înapoiază, dar călcarea cuvîntuluĭ dat nu se maĭ póte îndrepta. A da înapoĭ în fața onóreĭ, însémnă că nu eștĭ Împĕrat“. Ast-fel mărinimosul stăpânitor al Rusieĭ a mulțumit luĭ Cantemir pentru credința arătată. Turcilor li s'a făcut cunoscut că Gospodarul Moldoveĭ a eșit din lagăr, pe când însă el se as-

(1) Lângă Prut eraŭ 38246 de Rușĭ, iar numerul Turcilor și al Tătarilor era de 270.000, «Memorii luĭ Petru-cel-Mare», Partea I.

(2) Oraş aşeḑat la jumătatea drumuluĭ dintre Moskova și Kiev — *Traducătorul.*

cunsese într'o caretă Împĕrătéscă (1) unde, după poruncă, i să ducea hrană de către o slugă.

Tractatul de la Prut lipsise pe Prinţul Dimitrie de moșiile sale, dar Petru-cel-Mare, în tóte lucrările sale, a sciut să rĕsplătéscă luĭ Cantemir pentru perderile încercate: 'ĭ-a dăruit cinstea de a purta titlul de „Prea luminatul Prinţ Rus", cu dreptul ca acest titlu să-l pórte și urmașiĭ luĭ, i-a dăruit o casă în Moskova, o mie de case ţărănescĭ (2) în ţinutul Sevski, iar în ţinutul Moskoveĭ i-a dăruit satele: Ciornaïa-Greazĭ cu cătunele sale, și Bulașnicov cu tóte acareturile luĭ, de asemenea o pensie de șése miĭ de ruble pe fie-care an. Maĭ mult de cât atâta, Cantemir a primit de la Împĕrat portretul luĭ, împodobit cu briliantur̆ marĭ, dându-i-se tot-odată dreptul de a face dreptate Moldovenilor (3) veniţĭ cu dînsul, al căror numĕr întrecea peste douĕ miĭ de ómenĭ. Acestora din urmă de asemenea li s'aŭ distribuit șése sute cincĭ-ḑecĭ și treĭ de case ţĕrănescĭ în Gubernul Slobodskaïa.

La început Cantemir locuia în Haricov, în urmă fiind poftit de Împĕrat, s'a mutat cu familia sa în Moskova, unde în luna luĭ Maiŭ 1713, a perdut pe

(1) Dimitrie a fost ascuns în careta Împĕrătesei. «Viéţa luĭ Dimitrie Cantemir Domnul Moldoveĭ». — Idem.

(2) Ţarul i-a dăruit o mie de case de năĭmélă carĭ eraŭ ale Coróneĭ, «Viéaţa luĭ Dimitrie Cantemir Domnul Moldoveĭ». — Idem.

(3) In anul 1715 Prinţul Cantemir osîndise la mórte treĭ boerĭ Moldovenĭ și câţi-va la munca sîlnică, pentru omorurile săvîrșite de eĭ, în urmă a schimbat osînda la mórte prin pedépsa corporală, care a fost săvîrșită după sentinţa Împeratuluĭ. Acesta a fost unicul caz în Istoria Rusieĭ, ca un supus sá se bucure de o așa mare autoritate.

vrednica sa soție, Prințesa Casandra Serghèevna, rĕposată în vrîstă de 32 de anĭ (1). În anul următor Prințul Dimitrie a plecat la Petersburg, acolo fiul sĕŭ cel de sépte anĭ, Prințul Serghiĭ, a avut fericirea să hiritiséscă pe Împĕrat cu un cuvînt în limba grecéscă, iar Petru-cel-Mare i-a dat un dar bogat și l'a destinat pentru regimentul Preobrajenski (2).

În timpul călĕtorieĭ Împĕratuluĭ prin țĕrĭ străine, Cantemir retras la țéră, s'a ocupat cu terminarea *Istorieĭ Otomane*, începută de dînsul în Constantinopol. După întórcerea luĭ Petru în Rusia, Cantemir s'a mutat în Capitală, și mergĕnd în fie-care ḑi la Împĕrat, s'a învrednicit de asemenea să fie visitat des de dînsul.

În timpul ședereĭ sale în St.-Petersburg, Prințul a vĕḑut pe neașteptate într'o adunare pe Prințesa Anastasia, în etate de 12 anĭ, fiica Feldmareșaluluĭ Prințul Ivan Iurievicĭ Trubețkoĭ, și a fost răpit de frumusețea eĭ. Peste câte-va ḑile în urmă s'a logodit cu acéstă Prințesă, iar curînd după aceea s'a și căsătorit cu ea (3). Împĕratul a onorat acéstă ceremonie cu presența sa, a petrecut pe mire la biserică,

(1) Prințesa Casandra de asemenea s'a învrednicit să priméscă de la Împĕrat portretul luĭ. — *Autorul*

Iar mórtea acesteĭ Prințese i s'a tras ast-fel: După ce a trecut în Rusia ea s'a îmbolnăvit de frigurĭ, pentru că de apururea se măhnia pentru perderea patrieĭ sale, a rudeniilor eĭ din Moldova și din Țéra-Românéscă. După scriitorul rus Lobanov-Rostovski ea a murit în vîrstă de 31 de anĭ. — *Traducătorul.*

(2) Cel maĭ vechiŭ regiment din garda imperială, format în timpul tinerețiĭ luĭ Petru-cel-Mare, într'un sat de lângă Moskova numit Preobrajenski. — *Traducătorul.*

(3) 14 Ianuarie anul 1717.

iar maĭ pe urmă acasă, și i-a dăruit o sabie împodobită cu bogate briliantur̆ĭ. Cantemir a sĕrbătorit nunta sa treĭ ḑile, ospătând tótă familia Împĕrătéscă și nobleța de căpetenie a Petersburguluĭ. Înainte de nuntă și-a ras barba, a lepădat haĭna moldovenéscă și s'a îmbrăcat după obiceiul european.

La 22 Ianuarie anul 1721, Prințul Dimitrie a fost înălțat la rangul de Consilier taĭnic și Senator, iar după aceea a urmat pe Împĕrat la Moskva. Din acest oraș Cantemir a însoțit pe Petru în Persia, împreună cu Graful Tolstòi și Admiralul Apràxin. Frigurile de carĭ se îmbolnăvise nu-l împedica în ocupațiunile sale folositóre; sciind perfect limbile orientale, Prințul Dimitrie s'a ocupat în acest timp cu alcătuirea diferitelor publicațiĭ ale Împĕratuluĭ către Perșĭ, și cu supravegherea miceĭ sale tipografiĭ turcescĭ. Bóla luĭ Cantemir se întețea din causa neliniștеĭ îndurate în călĕtorie, și în cele din urmă îĭ fu cu neputință de a ședea călare. Împĕratul, la întórcerea sa în Astrahan, a lăsat pe lângă el doctorul Împĕrăteseĭ, Polical, spunênd acestuia din urmă, să dea bolnavuluĭ îngrijirea cea maĭ mare care póte fi cu putință. Aci Cantemir a socotit de cuviință să se întăréscă cu taĭna Mărturisiriĭ și a Sfinteĭ Împărtășaniĭ, care a și fost săvîrșită de către Prea Sfințitul Ioachim, Episcopul Astrahanuluĭ. Admiralul Apràxin, Graful Tolstòĭ și Prințul Iuriĭ Iurievicĭ Trubețkòĭ, n'aŭ părăsit nicĭ un moment pe bolnav; soția și copiiĭ de asemenea stăteaŭ împrejurul patuluĭ sĕŭ. În acéstă împrejurare, Cantemir a dat iar dovadă de o tărie de spirit, care era peste putința omenéscă: mângâia persónele carĭ eraŭ aprópe de inima luĭ; îĭ sfătuia ca după

mórtea sa, să trăiască în înțelegere și iubire, și da diferite însărcinări pentru prietenii seĭ.

Se părea că se apropiase cele din urmă minute ale vieței luĭ Cantemir, dar Provedința a bine-voit să-l maĭ păstreze încă câtă-va vreme. Pe la sfîrșitul luĭ Ianuarie 1723, Prințul Dimitrie, ușurându-se de bólă a plecat din Astrahan cu familia sa. În Țarițîn 'ĭ veni iar slăbiciunea de maĭ înainte; după ce i s'a făcut sfîntul Maslu, 'și-a continuat drumul în spre satul Dimitrovka (1). În acéstă încântătóre singurătate, Cantemir a petrecut cincĭ lunĭ, ocupat fiind cu plăcerile vieții de țéră și cu zidirea uneĭ bisericĭ în cinstea Sfîntuluĭ Dimitrie. Tot aci, la 30 August a încetat din viéță, avênd un lin sfîrșit. Mórtea luĭ a pricinuit multe lacrămĭ binefăcătoruluĭ Monarh. Remășițele pămîntescĭ ale Prințuluĭ Dimitrie, aŭ fost aduse în Moskva și îngropate în biserica de jos a monastiriĭ grecescĭ Nicolĭski.

Cantemir, afară de limba turcéscă, persană și arăbéscă, scia desăvîrșit încă limba grecéscă, latinéscă, italienéscă, ruséscă și moldovenéscă, de asemenea limba slavonă și franțuzéscă. Ocupațiunile luĭ cele maĭ plăcute eraŭ Istoria și Arhitectura, iar Filosofia și Matematica eraŭ podóba de căpetenie a minții luĭ. El a fost membru al Academieĭ din Berlin, și în momentul când fu primită în Petersburg scirea despre mórtea luĭ, Impĕratul Carol al VI 'ĭ dă-

(1) Dimitrovka, fiind populată în mare parte de către Prințul Dimitrie cu Maloruşĭ și Vlahĭ, purta numele luĭ; în anul 1782 a fost schimbată într'un oraş județén. —*Autorul.* — Astădĭ acest oraş să numesce Dimitrovsk şi se află în gubernul Orel. —*Traducătorul.*

ruise titlul și cinstea de a fi „Prinț al Sfîntuluĭ Imperiŭ Roman“.

Operile luĭ Cantemir sunt următórele:

1). „*Istoria despre Inălțarea Imperiuluĭ Otoman*“ în limba latinéscă, tradusă în limba englezéscă, italienéscă și franțuzéscă.

2). „*Sistemul limbeĭ mahometane*“, tipărită în Petersburg la anul 1722 și închinată luĭ Petru cel Mare.

3). „*Lumea și sufletul*“, tipărită în Moldova, în limba grecéscă și moldovenéscă, conținênd diferite învĕțăturĭ morale.

4). „*Cronica Romano-Moldo-Valahă*“, saŭ istoria veche și nouă a Dacieĭ, în limba moldovenéscă cu precuvîntare latinéscă.

5). „*Starea contimporană a Moldoveĭ*“, în limba latinéscă, cu o hartă topografică a acesteĭ țĕrĭ, tipărită în Olanda (1).

(1) Se vede că autorul biografieĭ de față a avut în vedere cartea luĭ Dimitrie Cantemir întitulată: «*Scrisórea Moldoveĭ, de Dimitrie Cantemir Domnul eĭ*». Cuprinsul acesteĭ cărțĭ se desvoltă în treĭ părțĭ: geografia Moldoveĭ, starea politică a eĭ, și cea din urmă parte, — starea bisericéscă și acelor învĕțațĭ din Moldova. Acéstă carte, după cum ne spune sfetnicul colegiuluĭ S. Petersburg, F. Miller, într'o precuvîntare așezată înaintea țextuluĭ latinesc, la anul 1764, era cunoscută de el maĭ bine de 40 de anĭ, căcĭ Beizadea Antioh învĕța pe atuncĭ acolo, și Ivan Ilinski odinióră Logofăt al Domnuluĭ Dimitrie Cantemir, a fost unul din tălmăcitoriĭ eĭ. Miller ar fi auḑit atuncia, cum că izvodul l'ar fi fost alcătuit Dimitrie în limba Moldovenéscă, și apoĭ acel Ilinski ar fi tradus-o în limba latinéscă. Beizadea Antioh (fiul luĭ Dimitrie Cantemir), ducêndu-se la anul 1732 la țara Englezéscă și de acolo la țara Franțuzéscă, a luat cu sine «scrisórea Moldoveĭ», precum și «Istoria Impĕrățieĭ Otomane». După mórtea luĭ Beizadea Antioh, Graful Tomzon, a cumpĕrat scrierile bătrânuluĭ Cantemir, pricinuind prin aceia de aŭ rĕmas Rusieĭ.

Tot acéstă carte s'a tradus în limba nemțéscă din cea lati-

6). *„Istoria facereĭ lumeĭ“*, în limba latinéscă.

7). *„Istoria a douĕ case: Brâncovanu și Cantacuzin“*, în limba moldovenéscă.

8). *„Istoria mahometană din timpul prorocului mincinos Mahomet, și până la cel dîntâiŭ Impĕrat Turcesc“*.— Acéstă operă, care era de o mare însemnătate, a fost perdută pe marea Caspică împreună cu fregata Prințuluĭ Cantemir, pe când călătoria spre Persia.

9). *„Raționamentul fisic despre Monarhie“*, în limba latinéscă.

10). *„Logica prescurtată“*, in limba latinéscă.

11). *„Cartea Cântecelor“*, după gustul musiceĭ turcescĭ. — Aceste cântece sunt în mare întrebuințare până acum în Turcia, și se respectéză de ómeniĭ iscusițĭ din acel loc.

12). *„Introducerea în musica turcéscă“*, în limba moldovenéscă.

Prințul Dimitrie a lăsat 4 fiĭ și 2 fete; fiiĭ toțĭ slujiaŭ în Garda Imperială, iar unul dintr'înșiĭ, Prințul Antioh, Consilier taĭnic și Șambelanul Împĕratuluĭ, a murit în puterea vieții, fiind ministru extra-

---

néscă la 1769 în Berlin de către Biting dascălul scripturilor. Fiind-că izvodul cel moldovenesc se perduse, apoĭ dorința Mitropolituluĭ Moldoveĭ Kirio Kir Veniamin, s'a tradus și în Românesce de pe traducerea cea nemțéscă la anul 1806, iar la anul 1825, în timpul Domnieĭ luĭ Ión Sandu Sturdza Voevod și cu blagoslovenia Preaosfințituluĭ Arhiepiscop și Mitropolit al Moldoveĭ Kirio Kir Veniamin, fiind stareț al Monastirilor Némțul și Secul Kir Dometian. s'a tipărit la Monastirea Némțuluĭ împreună cu «Viéța luĭ Dimitrie Cantemir Domnul Moldoveĭ», ce se găsia deja în nemțesce alipită la «Scrisórea Moldoveĭ». Cât privesce despre origina scriereĭ «Viéța luĭ Dimitrie Cantemir Domnul Moldoveĭ», noĭ am vorbit maĭ sus,

Traducătorul.

ordinar și plenipotențiar la Paris. El este renumit prin satirele sale și raporturile ministeriale. Fiica Prințuluĭ Dimitrie din a doua căsătorie (1), Prințesa Ecaterina, a fost măritată cu Prințul Dimitrie Mihailovicĭ Galițin, Consilier de stat activ și ministru extraordinar și plenipotențiar la Viena.

Cea din urmă odraslă a Cantemirescilor, Prințul Dimitrie Constantinovicĭ, colonel și cavaler al Ordinuluĭ Sfîntuluĭ Gheorghe, a murit în anul 1820. El a fost nepot de fiŭ al Prințuluĭ Antioh Constantinovicĭ, fratele luĭ Dimitrie; în tinerețe s'a deosebit prin bravura ce a arătat în resboiul cu Turciĭ la anul 1771, în urmă fu lovit de o bólă grea, care a avut influență asupra puterilor luĭ sufletescĭ. Sora acestuĭ Prinț, Prințesa Maria, s'a căsătorit cu boerul moldovean Câmpineanu (2), de la care a avut douĭ fiĭ (3), ofițerĭ în garda Imperială ruséscă. Familia lor îșĭ are acuma locuința în Moldova (4).

(1) A doua soție a Prințuluĭ Dimitrie, Prințesa Anastasia Ivanovna, născută Prințesa Trubețkaïa, după o văduvie de 20 de anĭ, s'a căsătorit cu Generalul Feldmarșal rus, Prințul de Coburg și Hesa, Ludovic Wilhelm.

(2) Pantazi Pavlovicĭ Câmpineanu. «*Geneaogia Prinților Cantemir*»,—supliment la istoria vieții și a operilor luĭ Dimitrie Cantemir Domnul Moldoveĭ», (text latin de Beer și tradus în ruseste de N. Bantîș-Kamenski. Moskva 1783). — *Traducătorul.*

(3) Scarlat și Constantin Câmpineanu. — Idem.

(4) Este o greșală a spune că familia Câmpineanu se află în Moldova. Familia Câmpineanu a fost tot-deauna stabilită în Valahia, precum adeverézá moșia Câmpina, județul Prahova, Câmpinénca, județul Brăila, și alta tot Câmpinénca, județul Râmnicu-Sărat, și numaĭ Alexandrina, fiica Mareluĭ Logofăt al Dreptățiĭ, Ioan Câmpineanu, căsătorită cu Colonelul Gheorghe Ruset Roznovanu, locuesce la moșia Roznov, județul Neamț.—*Traducătorul.*

Cu mórtea Prințuluĭ Dimitrie Constantinovicĭ Cantemir, a dispărut spre jalea nóstră, măreţul nume, care îșĭ trage începutul din Gingiskan și Tamerlan. Ar fi de dorit, ca acéstă familie stinsă, să se restabilească cu timpul în urmașiĭ sĕĭ (1).

---

(1) Spre marea părere a nóstră de bine, un urmaş din ilustra familie a Domnuluĭ Moldoveĭ Dimitrie Cantemir, deja pórtă mult doritul nume de familie — Cantemir. Acesta este Ştefan Cantemir-Câmpineanu, fiŭ al luĭ Ioan I. Câmpineanu, fost ministru şi căsătorit cu Irena Belio. — *Traducătorul.*

SUPLIMENT

Maĭ înainte de a schiţa némul Cantemirescilor de la originea luĭ şi până în timpul de faţă, socotim nemerit de a face cunoscut chipul cum noĭ am putut să dăm la ivélă o asemenea schiţă: Domnul Colonel Gheorghe Ruset Roznovanu, interesându-se, pe de o parte fórte mult de famiiia mult respectabileĭ sale soţiĭ *Alexandrina Ruset Rosnovanu*, născută *I. Câmpineanu*, iar pe de altă parte voind a da la ivélă *singuriĭ urmaşĭ prin femeĭ* aĭ familieĭ Cantemirescilor din România, a dobândit prin mijlocirea Domnuluĭ Serghiĭ Vestman, secretarul legaţiuniĭ Imperiale rusescĭ, din Bucurescĭ, o schiţă a familieĭ Cantemirescilor luată după *„Cartea Genealogică a Rusieĭ“*. (Rùskaïa rodoslòvnaïa kniga), a II-a ediţie (1895), tomul I, pagina 233—235, de Prinţul A. B. Lobanow-Rostovski. Cât privesce despre preţul cel mare al acesteĭ scrierĭ, precum şi de ilustrul nume al autoruluĭ eĭ, ne putem convinge din scrisoarea Domnuluĭ Serghiĭ Vestman, adresată Domnuluĭ Colonel Gheorghe Ruset Roznovanu, odată cu trimiterea schiţeĭ neamuluĭ Cantemirescilor :

Moscou, le 10 avril.

Mon Colonel,

Je vous envoie ci-joint un arbre généalogique des Kantémir, dressé par un savant collègue à moi, d'après „*Le livre généalogique*“ du Prince A. B. Lobanow-Rostovsky. La table que je vous ai remise est en tout point conforme aux informations contenues dans les ouvrages russes spéciaux. J'ai moi-même comparé la table qui a été faite pour vous au contenu des livres généalogiques russes et j'ai pu constater que tout est exact (1). . . . .

. . . .

. . . .

Acéstă schiță primită de la Domnul Serghiĭ Vestman, merge până la strănepoțiĭ Prințuluĭ Antioh Cantemir, Gospodarul Moldoveĭ († 1726), și fratele cel maĭ mare al Prințuluĭ Dimitrie Cantemir. De la acestĭ strănepoțĭ, adică Scarlat și Constantin Câmpinénu, — fiiĭ luĭ Pantazi Pavlovicĭ Câmpinénu, căsătorit cu Prințesa Maria Cantemir, nepóta Gospodaruluĭ Moldoveĭ, Prințul Antioh Cantemir, — și până în ḑiua de astăḑĭ, în schițarea némuluĭ Cantemirescilor, ne-am învrednicit a ne folosi de spusele Dómneĭ Alexandrina Ruset Roznovanu, urmașă a familieĭ Cantemir.

---

(1) Moskva, 10 Aprilie.

Domnule Colonel,

Vĕ trimit alipit un arbore genealogic al Cantemirescilor, alcătuit de un învĕțat coleg al meŭ, după «*Cartea Genealogică*» a Prințuluĭ A. B. Lobanow-Rostovski. Schița ce v'am trimis este în totul conformă cu informațiunile cuprinse în lucrările speciale rusescĭ. Eŭ însumĭ am comparat schița ce a fost făcută pentru D-vóstră cu cuprinsul cărților genealogice rusescĭ și am putut dovedi că totul este exact.

SCHIȚA NEAMULUI CANTEMIRESCILOR

CANTEMIR.

CÂMPINEANU.

Teodor Cantemir.

Constantin T. Cantemir, Gospodarul Moldovei, 1684—1693.

Antioh Cantemir, Gospodarul Moldovei, † 1726.

Dimitrie Cantemir, Gospodarul Moldovei, 1710.

Prințesa Ruxanda căsătorită cu Lupu Spătarul Moldovei.

Prințesa Elizabeta căsătorită cu Racoviță, Spătarul Moldovei, în urmă Gospodar.

Prințul Constantin A. Cantemir, † 1776.

Prințul Dimitrie A. Cantemir, † 1758.

Prințul Matei D. Cantemir, născut la 1704 și † 1771, s'a căsătorit la 1734 cu Prințesa Agripina, fiica Prințului Iacob Lobanow Rostovski (1708 † 1772).

Prințul Constantin D. Cantemir, căpitan în Reg. Preobrajenski, † 1747. S'a căsătorit la 1724 cu Prințesa Anastasia fiica Prințului Dimitrie Galițîn, născută la 1698 și † 1746.

Prințul Serghiĭ D. Cantemir, brigadir, † 24 Aprilie 1780. Necăsătorit.

Prințul Antioh D. Cantemir, Ministru la Londra și Paris. Născut la 1708 și † 1744 Necăsătorit.

Prințesa Maria D. Cantemir, născută la 29 Aprilie 1700 și † la 9 Septembre 1754.

Prințesa Smaranda D. Cantemir, născută la 1703 și † 1719.

Prințul Petru D. Cantemir, mort de copil.

Prințul Ión D. Cantemir, mort de copil.

Prințesa Sma… randa Ecaterin… D. Cantemir, născută la 1719 și … 1761. Căsătorită cu Pr… țul Dimitrie fiul Pr… țului Mihail Galițî… consilier privat actu… ambasador la Vie… născ. la 1721 și † 1…

Prințul …mitrie C. A. Cantemir, …el, născut la 1749 și …1820, căsătorit cu …zabeta Hruscev, …torie nelegală și anulată.

Prințesa Maria C. A. Cantemir, — căsătorită cu boerul Moldovean — Pantazi Pavlovicĭ Câmpineanu.

Scarlat Câmpineanu, ofițer în Garda Imperială.

Constantin Câmpineanu, ofițer în Garda Imperială.

Constantin Câmpineanu, Căĭmacam de Craiova.

Dimitrie Câmpineanu.

Ion Câmpineanu, Mare Logofet al Dreptățeĭ, căsătorit cu Ecaterina Caribolu, fiica Polc. Grigore Caribolu din St.-Major al arm. Imp. Rusescĭ, care era căsăt. cu Anica N. Dudescu.

Ana căsătorită cu Alecu Crețulescu.

Maria căsătorită cu D. Ghica.

Elizabeta căsătorită cu I. Oteteleșanu.

Anastasia căsătorită cu George Slătineanu

Elena căsătorită cu Mateĭ Cantacuzino

Constantin …. Câmpineanu, …sătorit cu Olga Stamatin.

Alexandrina, căsătorită cu Colonelul Gheorghe Ruset Roznovanu, fost comandant de Brigadă de cavalerie în rĕsboiul Ruso-Turc 1877—1878, și fost Președinte al Camereĭ Deputaților.

Ión I. Câmpineanu, fost ministru, căsătorit cu Irena Bellio

Grigore I. Câmpineanu, mort în copilărie.

Elena căsătorită cu Grigore Ralet

Mateĭ George Slătineanu, oficer de cavalerie, mort fără urmașĭ.

Prințul Ión Ghica, căsătorit cu Alexandrina Mavros.

Maria căsătorită cu Pană Olănescu

Pantazi, căsătorit cu Camille Guyet de Fernex.

Constantin …. Crețulescu. …sătorit cu Ru…nda Dedulescu.

Niculae A. Crețulescu, președinte de Consiliŭ și Ministru Plenipotențiar la Paris, Berlin și St.-Petersburg, căsătorit cu Sofia Iacovenco.

Scarlat A. Crețulescu, căsătorit cu Elena Vilara.

Dimitrie A. Crețulescu, General, căsătorit cu Sultana Bălăceanu.

Luxița căsătorită cu Colonelul Ion Voinescu

Maria căsătorită cu Alex. Niculescu.

Zinca căsătorită cu Alex. Caribolu Dudescu

Ralu A. Crețulescu necăsătorită.

Smaranda A. Crețulescu necăsătorită.

Elena A. Crețulescu necăsătorită.

NOTIȚE NECESARE PENTRU SCHIȚA NEAMULUI CANTEMIRESCILOR

1). *Constantin T. Cantemir*, născut 1627 și † 14 (24) Martie 1698. Avu 3 soțiĭ : *a)* Prințesa Anastasia Ghica, fiica Gospodaruluĭ Valahieĭ; *b)* Ruxanda Garasiev; *c)* Ana, fiica luĭ Teodor Bantîș, † 1667.

2). *Prințul Dimitrie Cantemir*, Gospodarul Moldoveĭ, născut la 26 Octombre 1663 și † la 30 August 1723. A avut 2 soțiĭ: *a)* 1699, Prințesa Casandra, fiĭca luĭ Șerban Cantacuzino, Gospodarul Valahieĭ, născută la 1682, † 11 Maiŭ 1713; *b)* 14 Ianuarie 1717, Prințesa Anastasia, fiica Prințuluĭ Ión Trubețkoĭ, născută la 4 Octombre 1700, † 1755. Din întâia căsătorie a avut 4 fiĭ și 2 fete; iar din a doua 2 fiĭ și o fată.

3). *Prințul Constantin, fiul luĭ Antioh,* General (25 Decembre 1755); a avut 3 soțiĭ: *a)* o Moldoveancă; *b)* Natalia, fiica Grafuluĭ Ión Golovin; *c)* Sofia, fiica luĭ Bogdan Pasek, † 1783. Din întâia căsătorie a avut o fată, și din a treia un fiŭ.

4). *Constantin I. Câmpineanu* a avut două fete: *a)* Maria C. Câmpineanu, mórtă în copilărie; *b)* Constanța, căsătorită cu Grigore Alex. Ghica, căpitan de cavalerie.

5). *Alexandrina Gheorghe Ruset Roznovanu,* a avut un fiŭ: Alexandru Gheorghe Ruset Roznovanu, mort la 1883.

6). *Ión I. Câmpineanu* a avut următoriĭ fiĭ: *a)* Ión I. I. Câmpineanu; *b)* Eliza, căsătorită cu N. Greceanu, inginer; *c)* Ștefan Cantemir Câmpineanu, ofițer de cavalerie; *d)* Maria Irena Câmpineanu.

7). *Constantîn A. Crețulescu* a avut următoriĭ fiĭ : *a)* Abigail, căsătorită cu Edmond Lyons Green; *b)* Melania, căsătorită cu D. Ghica; *c)* Sultana, căsătorită cu Gr. N. Manu; *d)* Zoe, căsătorită cu George Bengescu; și *e)* Lioneĺ Crețulescu.

8). *Niculae A. Crețulescu* a avut o fată: Ana, căsătorită cu Alexandru Em. Lahovari, fost ministru la Roma.

9). *Prințul Ion Ghica*, a avut următoriĭ copiĭ: *a)* Maria, căsătorită cu George Sturdza Miclăușanul; *b)* Dimitrie, ministrul Românieĭ la Atena, căsătorit cu Melania C. Crețulescu; *c)* Scarlat, căsătorit cu Elena Burki; *d)* Alexandru, căsătorit cu Margareta Lascar Catargi; *e)* Niculae, căsătorit cu Irena Cantacuzino; *f)* Ana, căsătorită cu Colonelul Romulus Magheru; *g)* Eliza, necăsătorită.

10). *Maria Pană Olănescu* a avut următoriĭ copiĭ : *a)* C. Olănescu, fost Ministru și fost Președinte al Camereĭ, căsătorit cu Maria Filipescu; *b)* Grigore Olănescu, fost senator, căsătorit cu Alexandrina Ghica; *c)* Smaranda, căsătorită cu Colonelul Niculae Grădișteanu; *d)* Ecaterina, căsătorită cu D. Butculescu; *e)* Eliza, căsătorită cu Generalul Victor Crețianu.

11). *Elena Grigore Ralet* a avut o fiică: Ana, căsătorită cu A. Macedonski.

Institutul de Arte Grafice «CAROL GÖBL», S-sor I. St. Rasidescu. — Strada Dómneĭ, 16.